

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีแนวโน้มเสื่อมโทรม เห็นได้จากปัญหาภาวะมลพิษด้านต่าง ๆ และปัญหาการร้องเรียนด้านมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยมีสาเหตุจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชุมชน อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การคมนาคมและขนส่ง การค้าและบริการ การผลิต และการเกษตร เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สารเคมี และพลังงาน ทำให้เกิดของเสียและมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม ประกอบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีอยู่จำนวนมาก และยังขาดการบูรณาการด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ จึงพบว่าในหลายพื้นที่ภาวะมลพิษได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน อย่างไรก็ตามการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้และตอบสนองต่อการบริโภคเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (แผนจัดการมลพิษ 2555-2559, กรมควบคุมมลพิษ, 2555)

อย่างไรก็ตามช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นทั่วประเทศ 15.16 ล้านตันต่อปี ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องเพียงร้อยละ 38 ของปริมาณที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ คิดเป็น 5.8 ล้านตันต่อปี โดยกรุงเทพมหานครให้บริษัทเอกชนดำเนินการทั้งหมด ส่วนในเทศบาลและเมืองพัทยาไปกำจัดยังสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกตั้งตามหลักวิชาการที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ 118 แห่ง ซึ่งปัจจุบันเดินระบบได้เพียง 99 แห่ง สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีการกำจัดโดยการเผากลางแจ้ง หรือขุดหลุมฝัง หรือกองทิ้งบนพื้นที่ว่าง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเพียง 500 แห่ง จากประมาณ 5,700 แห่ง ที่นำขยะมูลฝอยไปกำจัดร่วมกับเทศบาลที่มีระบบแล้ว ปัจจุบันจำนวนของระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอในการรองรับปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดในการสนับสนุนงบประมาณจัดสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอย ซึ่งในปัจจุบันมีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 70,000 ตันต่อวัน ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทย จำนวน 7,853 แห่ง ได้รับการเก็บขนและนำไปกำจัดอย่างถูกต้องประมาณ 22,000 ตันต่อวัน (ร้อยละ 32) ที่เหลือมีการเก็บขนแต่ไม่ไปกำจัดแบบไม่ถูกต้อง บางแห่งกองทิ้งไว้ในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย นอกจากนี้ยังมีขยะมูลฝอยจำนวนหนึ่งที่ยังไม่ได้รับการให้บริการเก็บขน

กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจังหวัดเองก็ได้ร่วมกันส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมเพื่อลดการคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่บ้านเรือน ให้มีการเก็บขนแบบแยกประเภท และนำไปกำจัดอย่างถูกต้อง (กรมควบคุมมลพิษ, http://infofile.pcd.go.th/mgt/ThailandPollut2558_Form.pdf?CFID=3947453&CFTOKEN=88942811)

นอกจากนี้รัฐบาลเองก็ให้ความสำคัญกับเรื่องของการจัดการขยะมูลฝอยโดยรัฐประกาศให้การจัดการขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติ และมอบหมายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดทำ Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย และแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559 – 2564) รวมทั้งแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทางประชารัฐ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของคำว่า “ประเทศไทยไร้ขยะ” ซึ่งปัจจัยสำคัญที่สุดแห่งความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นคือความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เนื่องจากทุกคนสร้างขยะและควรร่วมเป็นเครือข่ายในการลดขยะ ในการสร้างเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อร่วมกันพัฒนาและสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ยกระดับมาตรฐานในการจัดการขยะมูลฝอย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคการศาสนา ตลอดจนเผยแพร่องค์ความรู้ และสร้างจิตสำนึกในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่อไป (การขับเคลื่อนการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กรมควบคุมมลพิษ, 2559)

แม้ว่าจะมีการดำเนินการส่งเสริมให้มีการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อลดปริมาณขยะโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แต่ทั้งนี้ก็ยังพบปัญหาอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอยคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลขนาดใหญ่มีขีดความสามารถในการจัดการขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กยังขาดความพร้อมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย สถานที่กำจัดของเสียอันตรายจากชุมชนยังมีไม่เพียงพอและมีของเสียอันตรายบางประเภทถูกนำไปคัดแยกรีไซเคิลอย่างไม่ถูกต้อง ขาดมาตรฐานในการตรวจติดตาม เฝ้าระวัง และปัญหาการณรงค์ประชาสัมพันธ์ยังขาดความต่อเนื่อง ทำให้การสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด ยังไม่ครอบคลุมทุกภาคส่วนทั้งประชาชน ชุมชน และผู้ประกอบการ

อย่างไรก็ตามขยะมูลฝอยที่เกิดมีสัดส่วนองค์ประกอบที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ใหม่ในอัตราที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น โดยสามารถนำขยะจำพวก พลาสติก แก้ว กระดาษ โลหะ อลูมิเนียม วัสดุรีไซเคิลได้ร้อยละ 30 - 35 และนำขยะอินทรีย์หรือขยะที่สามารถย่อยสลายได้มาหมักทำปุ๋ยได้ร้อยละ 40 - 50 แต่ปัจจุบันอัตราการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์มีเพียงร้อยละ 22 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่มีศักยภาพในการกลับมาใช้ประโยชน์ (กรมควบคุมมลพิษ, 2551) ซึ่งประโยชน์จากการคัดแยกขยะนั้นนอกจากจะสามารถนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ได้แล้ว ยังเป็นมาลดปริมาณขยะลง ประหยัดงบประมาณของรัฐในการจัดเก็บ กำจัด หรือการซื้อถังขยะ และยัง

เป็นการเพิ่มความปลอดภัยจากขยะอันตรายได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่เริ่มต้นจากครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรต่าง ๆ ที่ต้องช่วยกันคัดแยกขยะก่อนทิ้ง

ตำบลห้วยมุ่น ตั้งอยู่ในเขตอำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและมีเนื้อ ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูสอยดาว มีจำนวนหมู่บ้านในเขตการปกครอง จำนวน 8 หมู่บ้าน ตำบล ห้วยมุ่นมีเนื้อที่ 239,327.50 ไร่ หรือ ประมาณ 149.57 ตารางกิโลเมตร ประชากรทั้งสิ้น 2,933 คน ภายใต้การปกครองท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยมุ่น แม้ว่าการจัดการขยะเองจะถูก กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เนื่องด้วยองค์การบริหารส่วนตำบล ห้วยมุ่นเองเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและเขตอุทยาน แห่งชาติทำให้พื้นที่มีปัญหาด้านการขออนุญาตก่อสร้างบ่อขยะ การดำเนินการจัดเก็บขยะขององค์การ บริหารส่วนตำบลห้วยมุ่นเข้าไปให้บริการจัดเก็บขยะภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบแล้วนำไปเทกองใน พื้นที่เขตป่า ซึ่งยังเป็นวิธีการจัดการขยะที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่และอาจกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามมา ด้วย นอกจากนี้การจัดการขยะภายในพื้นที่ชาวบ้านมีการกำจัดขยะกันเองโดยวิธีการส่วนใหญ่ที่ บ้านเรือนนิยมใช้กันคือ การเผากลางแจ้ง การเทกอง (โดยเฉพาะขยะอินทรีย์จำพวกหัวและเศษของ สับปะรดที่ไม่สามารถขายได้) และการฝังกลบ (ขยะมีพิษประเภทขวดยา) ซึ่งบางครั้งก็เป็นการกำจัด ขยะแบบไม่ถูกวิธีและอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามมาได้ ประกอบกับพื้นที่ในตำบลห้วยมุ่นส่วน ใหญ่ประชากรในพื้นที่นั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำไร่สับปะรด ซึ่งเป็นการทำเกษตรกรรม ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงสารเคมี โดยสับปะรดห้วยมุ่นนั้นเป็นของดีจากตำบลห้วยมุ่น อำเภอน้ำ ปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งสภาพภูมิประเทศเป็นหุบเขาและเป็นดินทรายเหมาะกับการปลูกสับปะรด สับปะรดห้วยมุ่นจึงมีคุณภาพดีเป็นที่ต้องการของตลาด แต่ปัญหาที่เกิดจากการทำเกษตรกรรมไร่ สับปะรดที่ตามมาคือปัญหาในเรื่องขยะมีพิษจากขวดยากำจัดศัตรูพืช และสารเคมีต่าง ๆ ซึ่งขยะมีพิษ เหล่านี้ถ้าถูกกำจัดอย่างไม่ถูกวิธีจะส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำและดินอย่างร้ายแรง

จากบริบทข้างต้น จึงนำมาซึ่งประเด็นการศึกษารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดย กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ตำบลห้วยมุ่น อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้เกิดการ รวมตัวและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน อันจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญเพื่อให้เกิดการดำเนิน โครงการคัดแยกขยะที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ที่จะ เป็นแนวทางเชิงนโยบายและเกิดรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ ตำบลห้วยมุ่น อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน พื้นที่ตำบลห้วยมุ่น อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

2. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของพื้นที่พื้นที่ ตำบลห้วยมุ่น อำเภอป่าปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

3. เพื่อศึกษารูปแบบและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับชุมชน พื้นที่ตำบลห้วยมุ่น อำเภอป่าปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบว่าตำบลห้วยมุ่นมีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างไร ปัจจัยใดบ้างที่ทำให้มี ปัญหาในการจัดการ

2. ทำให้ทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนที่มีต่อการจัดการปัญหาขยะที่ผ่านมา ของตำบลห้วยมุ่น

3. ได้รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับชุมชนตำบลห้วยมุ่น

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ห้วยมุ่น อำเภอป่าปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

2. ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่

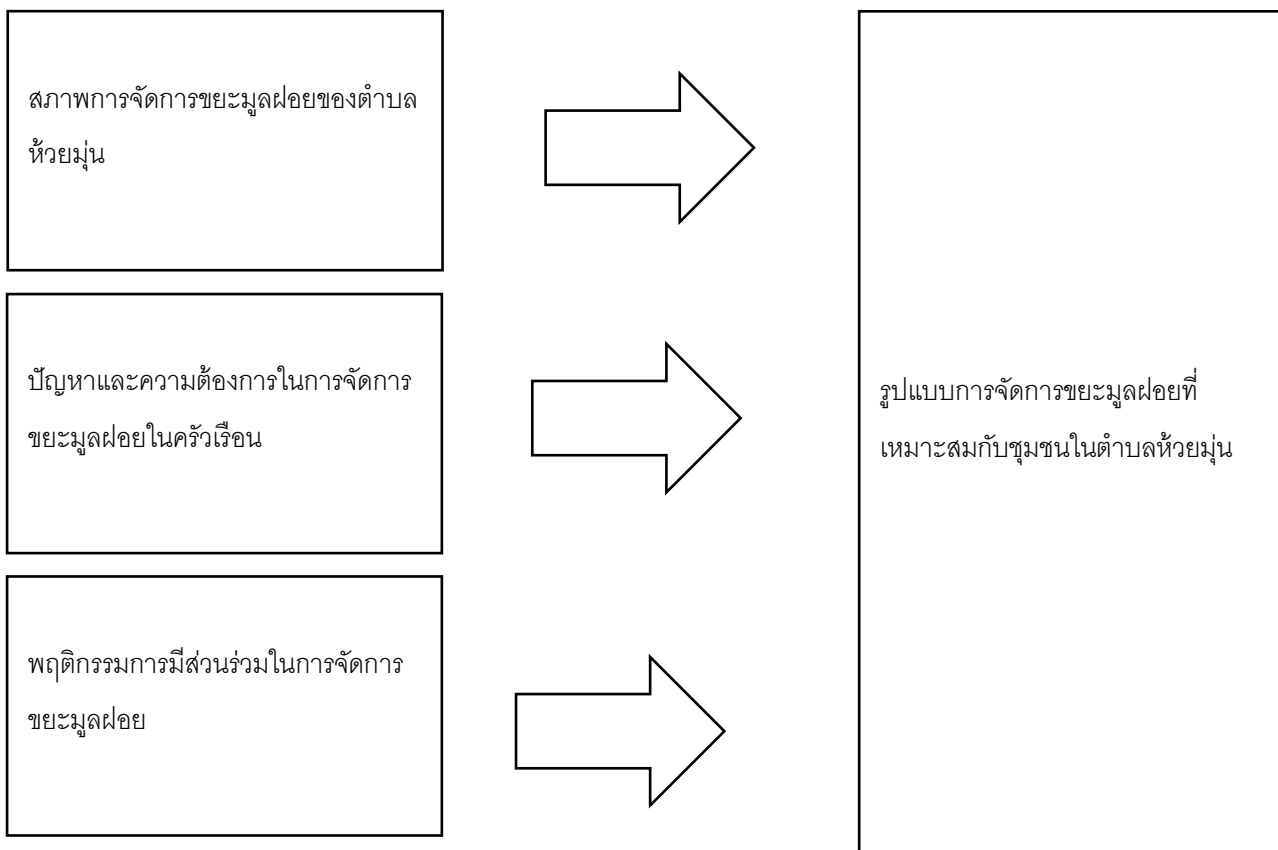
ประชากร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ตำบลห้วยมุ่น อำเภอป่าปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 400 คน

พื้นที่ คือ ตำบลห้วยมุ่น อำเภอป่าปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

เดือนพฤษภาคม 2560 – เดือนกุมภาพันธ์ 2561

6. ทฤษฎี สมมุติฐาน (ถ้ามี) และกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย